

НАШ УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ

Науково-популярний часопис
для вчителів України та діаспори

№ 2

Ніжин – 2017

Науково-популярний часопис для
вчителів України та діаспори
«Наш український дім»
№ 2, 2017 рік.

Свідоцтво про державну
реєстрацію
друкованого засобу масової
інформації
від 06.03.2007 р.

Рекомендовано до друку
Вченою радою Ніжинського
державного університету
імені Миколи Гоголя.
Протокол № 5 від 21.12.2017 р.

Засновник:

Центр гуманітарної співпраці з
українською діаспорою
Ніжинського державного
університету
імені Миколи Гоголя
(Ніжин, Україна).

Склад редакції:

Самойленко О. Г.,
канд. іст. наук, доц.;
Мельничук О. В.,
докт. фіз.-мат. наук, проф.;
Астаф'єв О. Г.,
докт. філол. наук, проф.;
Михед П. В.,
докт. філол. наук, проф.;
Онищенко Н. П.,
член Нац. спілки журн. України;
Самойленко Г. В.,
докт. філол. наук, проф.;
Сидоренко В. О.,
канд. філол. наук, доц.;

Верстка, макетування:

Овдієнко О. І., Косяк В. М.

Літературний редактор:

Лісовець О. М.

Відповідальний редактор:

Онищенко Н. П.

Зміст

- Тарнашинська Л.** «Можна одверто?» Дві
колізії з дискурсу (без)компромісності
І. Кошелівця.....5
- Луняк Є.** Наукові студії Івана Кошелівця в
контексті розвитку української діаспорної
історіографії Кирило-Мефодіївського
товариства.....8
- Луцій С.** І. Кошелівець та Ю. Лавріненко:
до питання редакторської співпраці.....11
- Ковальчук О.** Микола Хвильовий і кубізм
(«Я (Романтика)»).....16
- Тимошик М.** Місія українського журналіста й
письменника на чужині (За матеріалами
лондонської газети «Українська Думка»)19
- Конончук Т.** Особливості побудови тексту в
повісті «Каміння під косою» Ольги Мак.....27
- Михед П.** Листування Ігоря Качуровського:
виміри суб'єктивності.....29
- Костенко О.** Феномен тілесності як форма
психологічного буття в художньому світі
В. Винниченка.....31
- Шовкопляс Г.** Про «Лева і Левицю», або
Викриття вульгарного фемінізму.....36
- Смольницька О.** Компаративний аналіз
інтерпретації сюжету про Орфея та Евридику
(творчість Нью-Йоркської групи в напрямках
англїстики і шотландистики)39
- Тимошик М.** «Запізніле вороття»
забороненого Огієнка.....46
- Онищенко Н.** З епістолярію Дмитра
Нитченка: лист до Юрія Бойка-Блохина.....51

творах письменника розглянуто декілька типів владного тіла: таке, що *визначає* свідомість (зумовлює появу цинічного й прагматичного героя), *опановує* нею («афективне тіло»), та тіло, що за посередництвом інтенційної свідомості *оволодіває світом*, продовжуючи себе в ньому («моє тіло»). Окреслений спосіб презентації внутрішнього буття героя є свідченням нового, в основі модерністського, підходу митця до проблеми художнього психологізму.

Література

1. Бахтин М. Автор и его герой в эстетической деятельности / Михаил Бахтин // Эстетика словесного творчества; сост. С. Г. Бочаров; текст подгот. Г. С. Бернштейн и Л. В. Дерюгина; примеч. С. С. Аверинцева и С. Г. Бочарова. – 2-е изд. – М.: Искусство, 1986. – С. 9–191.
2. Винниченко В. Краса і сила / Володимир Винниченко; упоряд., авт. приміт. П. Федченко, авт. передм. І. Дзевєрін. – К.: Дніпро, 1989. – 752 с.
3. Винниченко В. Твори: у 9 кн., 23 т. / Володимир Винниченко. – Харків–Київ: Кооперативне вид-во «Рух», 1923–1925.
Кн. 2, т. 1–8. – 1923–1925.
4. Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX – поч. XX ст. / Іван Денисюк. – К.: Вища школа, 1981. – 214 с.
5. Ковальчук О. Краса і сила у практиках повсякдення (творчість В. Винниченка 1902–1920 рр.): монографія / Олександр Ковальчук. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – 166 с.
6. Косяк В. А. Людина та її тілесність у різних формах культури: досвід філософської інтеграції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філос. наук: спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури» / Косяк В. А. – К., 2006. – 36 с.
7. Мацевко Л. В. Винниченко та І. Бунін: еволюція психологізму в малій прозі: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.06 / Мацевко Л. В. – Львів, 2000. – 207 с.
8. Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття / Моріс Мерло-Понті; пер. з фр. О. Йосипенко, С. Йосипенка. – К.: Український Центр духовної культури, 2001. – 552 с.
9. Михальчук Н. Мала проза Володимира Винниченка: метафізичні та естетичні інтенції: монографія / Ніна Михальчук. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2007. – 127 с.
10. Ницше Ф. Так говорил Заратустра / Ф. Ницше // Так говорил Заратустра; К генеологии морали; Рождение трагедии, или Эллинство и пессимизм: сб. / Фридрих Ницше; пер. с нем. – Минск: ООО «Попурри», 2004. – 624 с.
11. Подорога В. Феноменология тела. Введение в философскую антропологию / Валерий Подорога. – М.: Ad Marginem, 1995. – С. 9–98.
12. Присяжнюк С. С. Психологізм дитячих оповідань Володимира Винниченка (принципи і засоби зображення характерів): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література» / Присяжнюк С. С. – Кіровоград, 2006. – 24 с.
13. Сурова О. Человек в модернистской культуре / О. Сурова // Зарубежная литература второго тысячелетия. 1000–2000: учеб. пособие / Л. Г. Андреев, Г. К. Косиков, Н. Т. Пахсарьян и др.; под. ред. Л. Г. Андреева. – М.: Высшая школа, 2001. – С. 221–291.
14. Тхостов А. Ш. Психология телесности / А. Ш. Тхостов. – М.: Смысл, 2002. – 287 с.
15. Фромм Э. Иметь или быть? / Эрих Фромм; пер. с англ. Н. И. Войсунской и И. И. Каменкович. – М.: ПРОГРЕСС, 1986. – 238 с.
16. Язвинская Е. С. Феномен телесности и психосоматические расстройства: монографія / Е. С. Язвинская. – Одесса: Издатель Н. П. Черкасов, 2009. – 362 с.

Галина Шовкопляс

ПРО «ЛЕВА І ЛЕВИЦЮ», АБО ВИКРИТТЯ ВУЛЬГАРНОГО ФЕМІНІЗМУ

У відгуках про творчість журналістки, літературознавиці, авторки п'єс і прози діаспорної українки Ірени Салецької-Коваль вказують на те, що в її п'єсах знаходимо «впливи-відбитки» як європейських, так і американських зразків, а саме: ситуації типові для драм Нобелівського лауреата з літератури англійця Гарольда Пінтера, гостроту повторів американського абсурдиста Едварда Олбі, гру діалогів інтелектуальної драми Ігоря Костецького, увагу до ролі жінки в подружжі, як в українській діаспорній драмі Людмили Коваленко. У своїй драматургічній творчості Ірена Коваль постає не тільки уважною читачкою-глядачкою названих драматургів, але й їхньою талановитою ученицею.

Багато драматургів звертали увагу на *неузгодженість* – *розбіжність* між проповіданням великих людей і їхнім життям, між теорією і практикою. Так і зробила Ірена Коваль у п'єсі про Толстого та його дружину Софію. У своєму огляді української драматургії «Українська драма 1992–2002 року» дослідниця Лариса Залеська-Онишкевич пише, що в п'єсі «Лев і левиця» Ірена Коваль поставила питання «жіночої рівноправності чи розвінчування колишніх суспільних божків (Лев Толстой у «Поганських святих» Ірени Коваль) [1, с. 124].

І хоч критика розбіжності між життям «великого Лева» і його вченням-толстовством вже давно періодично виринала в наукових дослідженнях, публіка, зокрема пострадянська, що була вихована в пошані до російської культури взагалі і до Толстого як «дзеркала російської революції» зокрема, неохоче дозволяє критикувати своїх святих – тому не всі глядачі могли сприймати п'єсу як літературний твір. Саме це сприяло появі так званої «негативної преси» на виставу за п'єсою Ірени Коваль, а ще – і критичних відгуків пересічних глядачів.

Вибір відомої постаті як головного героя твору може бути й історією про «Велику Людину» насправді або і в перебільшеному підході – про звичайних людей. І чи це пересічні чи відомі люди – проблема самотності, браку справжнього порозуміння, проблема недосконалості людської комунікації стає головною темою – подібно, як це показував Костецький чи Йонеско в драмах абсурду.

П'єса Ірени Коваль «Лев і Левиця» (2001 р.) – інша назва «Поганські святи» – документальна фантазія, написана англійською мовою, на основі щоденників письменника графа Лева Толстого і його дружини Софії. Ці щоденники унікальні у світовій літературі. Вони відображують двобій особистостей, які півстоліття жили, наповнювали і водночас нищили одна одну розбіжністю вдачі, прагнень і світосприйняття. Позуючи перед оком майбутніх поколінь, Софія і Лев вели публічну боротьбу, намагаючись випередити один одного і переконати світ у своїй правді.

П'єса побудована за принципом ретроспективи – час іде у зворотньому напрямку: дія п'єси починається втечею вісімдесятидвохлітнього Толстого від його дружини і закінчується в надвечір'я перед їх вінчанням, коли наречений вручає вісімнадцятилітній Соні щоденник, де він яскраво описав свої чоловічі подвиги-ескапади. Таким чином, він випробовував характер і почуття своєї нареченої в найбільш жорстокий спосіб.

Сама Ірена Коваль в інтерв'ю сайту UA Модна розповідає, що життя п'єси «Лев і Левиця» розпочалося «у Лондоні 16 лютого 2001 року в театрі «Soho» під назвою «Pagan Saints» («Поганські святи»). Після репетицій у супроводі відомого режисера James Cellan-Jones дві зірки британського театру і кіно Harriet Walter і Peter Blythe взяли участь у «rehearsed reading», де вони грали і читали головні ролі. Реакція публіки була дуже позитивною. Несподівано з'явилася Анастасія Толста, праправнучка графа Толстого. П'єса їй так сподобалася, що вона разом з її двома сестрами приїхала до Києва на прем'єру» [2].

В Україні прем'єра п'єси відбулася 1 грудня 2001 року в Київському Молодому Театрі. Станіслав Мойсеєв, художній керівник театру, був режисером-постановником вистави. В ролі Лева – Богдан Ступка, народний артист України, лауреат Національної премії ім. Тараса Шевченка, художній керівник театру ім. Івана Франка, для якого й була написана ця роль. У ролі Софії – Поліна Лазова, заслужена артистка України і краща акторка 2000 року.

Відомий сценограф Володимир Карашевський використав у виставі велику дзеркальну кулю, котра розгойдується в правій частині авансцени і виконує різні функції в різних ситуаціях. На сцені був також присутній дзеркальний триптих, який був почергово труною, вікном або письмовим столом і надавав виставі філософичного звучання: «Завершається спектакль чрезвычайно элегантно и символически. Лев и Софья, одетые в серебристые наряды, взявшись за руки, идут в глубину черной сцены, поднимаются на таинственный, мерцающий серебром холм и пропадают в нем. Все зайчики, пускаемые Шаром, все блестящие (славы?), падающие во время спектакля на его персонажей, как бы концентрируются в этом холме, превращаясь в ослепительный могильник истории, в курган, где все равны: львы и львицы, таланты и бездари, герои, избранные Богом, и отвергнутые. И неважно, что при жизни Льва и Софью раздирал ад противоречий. На этот холм истории они взойдут вместе, рука об руку. Именно об этом поставил спектакль Станислав Моисеев. Жаль только, что многие зрители, оглушенные ором первого действия, вынесут из театра одно открытие: что реальный Лев Николаевич был отнюдь не святым, и ему тоже ставили клизму» [5].

Загалом вистава за п'єсою Ірени Коваль одержала дві театральні нагороди: за найкращу режисерську роботу 2001 року «Київську пектораль» одержав заслужений діяч мистецтва України Станіслав Мойсеєв; за найкращу чоловічу роль 2001 року «Київську пектораль» одержав народний артист України Богдан Ступка.

Георгій-Григорій Пилипенко пише для газети «Урядовий кур'єр»: «В Україні Ірена Коваль написала дві п'єси – для Богдана Ступки і Олексія Вертинського. На це її надихнув людина-театр Михайло Мельник (Дніпропетровський театр «Крик») та вивчення в аспірантурі листування Толстого з дружиною впродовж 48 років. Пані Ірена згадує: «Ступка лише через три роки почав працювати над роллю у «Леві і Левиці», спеціально вивчав матеріали про Толстого». Друга п'єса – «Маринований аристократ» нещодавно відзначила 10-річчя на сцені Молодого театру» [3].

У 2002 році вистава «Лев і Левиця» брала участь у фестивалі «Золотий Лев» у Львові. Окрім того, виставу грали у Вінниці, Івано-Франківську, Тернополі та Чернівцях.

22 лютого цього року, на запрошення Старого Театру в Кракові і під патронатом Міністерства культури Польщі, президента міста Кракова та консуляту України, виставу грали в Старому Театрі за участю київських акторів українською мовою. На виставі були присутніми понад 300 глядачів.

Газета «Сегодня» так описала подію: «Вистава «Лев і Левиця» зробила фурор у Польщі». Режисер Станіслав Мойсеєв сказав журналістові газети: «Після завершення вистави глядачі аплодували стоячи понад десять хвилин. Причому, як мені пояснювали, краківська публіка неохоча до такої емоційної реакції» [4].

Зі сказаного здається, що вистава з самого початку одногосно пройшла на біс. Але це зовсім не так. Деякі театральні критики сприйняли п'єсу досить негативно. Сама Ірена Коваль у згаданому вище інтерв'ю з грізною згадує, що п'єса мала досить велику негативну пресу – понад тридцять статей. У газеті «Столичные новости», що виходила в Москві та Києві, була надрукована стаття під назвою «Граф Толстой как сексуальный маньяк», де журналіст Анатолій Лемиш розгнівано писав про виставу: «Спектакль «Лев и львица», прем'єра которого состоялась недавно в Молодом театре, вызвал бурную полемику среди зрителей и театроведов. Американская драматургесса Ирэна Коваль, сочинившая документальную фантазию о Льве Толстом и его жене Софье Андреевне, проделала над «зеркалом русской революции» эксперимент по вивисекции. Оставив за пределами текста все 90 томов сочинений графа, пани Ирэна тшательно, на запах, вкус и цвет, изучила его «грязное белье» (очень откровенный дневник плюс записки Софьи Андреевны) и отшатнулась, обнаружив, что оно, увы, не ангельски белое, а такое же неприглядное, как у многих других, менее известных граждан» [5].

Отже, пострадянський глядач і пострадянський критик були не готові до нової інтерпретації життєвого шляху «дзеркала російської революції». «Адже, як можна залазити в чуже життя настільки, щоб принижувати і висміювати таких людей як ЛЕВ ТОЛСТОЙ» [4], – написав обурений актор на форумі театру імені Івана Франка. Рецензенти закидали авторці звинувачення не більш не менш як у вульгарному фемінізмі.

Стосункам Лева Толстого з дружиною Софією присвячено чимало літературних творів. І всюди бідолашна Софія виглядає істеричкою, дрібною істотою, яка не розуміла чоловіка-генія. Ця негативна оцінка є сталою. Навіть у спогадах численних дітей (13!) родини Толстих Софія Андріївна постає особою неврівноваженою, неврастенічною, цілком зануреною в побут, позбавленою смаку й талантів.

У п'єсі Ірени Коваль Софія Толста чи не вперше постає особистістю, трагічною і сильною водночас. Вже у самій назві – Лев і Левиця – Софія заявлена як рівна своєму чоловікові й не менш талановита, ніж він. Вперше вона не принижена, а у всьому рівна йому. І дуже важливо, що Софії вперше після її драматичних щоденників було надано право заговорити, висловити себе.

Чомусь всі забували, що впродовж багатьох років Соф'я Андріївна лишалася помічницею чоловіка (а може, і його співавторкою): переписувачкою рукописів (лише роман «Війна і мир» вона переписала дванадцять (!) разів), перекладачем, секретарем, видавцем його творів.

Володіючи тонким літературним чуттям, сама писала повісті, оповідання, нариси. Чудово грала на фортепіано, малювала, фотографувала. Толста намагалася створити ідеальні умови для роботи своєму чоловіку, але з роками Лев Миколайович все більше віддалявся від дружини і, як він казав, – став задихатися в її «обіймах». Він подумував про розлучення, навіть писав, що часом у нього виникали думки вбити дружину (пошуки виходу з глухого кута він описав у «Живому трупі» і «Крейцеровій сонаті»).

Але з іншого боку, Толстой страшенно страждав, приревнувавши Соф'ю Андріївну до композитора Танєєва – і це при тому, що тоді їй пішов шостий десяток років.

П'єса написана на основі щоденників Льва Миколайовича і Софії Андріївни. Тому таке трактування їхніх взаємин заслугоує довіри. Софія Андріївна, яка була приречена жити в тіні свого чоловіка, мала таланти, тверезий глузд, тонкий смак і реальний погляд на речі. Але не мала права сама будувати своє життя. Бо так велів закон тодішнього суспільства. Хоча в трактуванні цього образу акторкою Поліною Лазовою світогляд жінки XIX століття не відчувається. Вона поводить себе і мислить, як наша сучасниця. Виконавиці вдалося головне – відобразити характер у широкому спектрі. Перед

нами – справді скривджена Левиця, уособлення одвічної образи жіноцтва на ставлення до них чоловіків. Побачивши таке страждання, розумієш логічність усіх феміністичних рухів ХХ століття і причини трансформації сучасної сім'ї.

Ірена Коваль завершує своє інтерв'ю сайту UA Модна зовсім в дусі фемінізму, в якому її, «американську драматургесу», звинувачував Анатолій Лемиш: «Адже там, де жінка не вільна, страждає й чоловік. Хай навіть цей чоловік – Лев Толстой!» [2].

Залишається додати лише те, що п'єса Ірени Коваль являє нам літературний текст, який з повним правом можна назвати зразком «жіночого письма», а також – новітньою інтерпретацією доби третього тисячоліття. Але ж всі романи Джен Остен також є класикою «жіночого письма». Тож наша авторка потрапляє в непогане товариство.

Література

1. Залеська-Онишкевич Лариса. Українська драма 1992–2002 року / Лариса Залеська-Онишкевич // Текст і гра. Українська модерна драма. – Львів : Літопис, 2009. – 472 с.
2. Сучасний український драматург Ірена Коваль дала інтерв'ю сайту UA Модна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dramaturg.org.ua>. – Назва з екрана.
3. Ірена Коваль «По-справжньому всі хочуть те, що мають» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/irena-koval-po-spravzhnomu-vsi-hochut-te-sho-mayut/>. – Назва з екрана.
4. Ірена Коваль, письменниця, драматург, котра писала про Льва Толстого в «нестандартному сенсі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: З колекції Чернікової <http://chernikova.com.ua/bluzka-2>. – Назва з екрана.
5. Анатолій Леміш Граф Толстой как сексуальный маньяк. Источник: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.chitalnya.ru/work/645011/>. – Назва з екрана.

Ольга Смольницька

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СЮЖЕТУ ПРО ОРФЕЯ ТА ЕВРИДИКУ (ТВОРЧІСТЬ НЬЮ-ЙОРКСЬКОЇ ГРУПИ В НАПРЯМАХ АНГЛІСТИКИ І ШОТЛАНДИСТИКИ)

Популярність сюжету про Орфея та Евридику в різні епохи і різних культурах (у тому числі українській, англійській, кельтській) передбачає ширше звертання до обробки цього міфу. Архетиповість образу Орфея – самостійно, як митця – та архетипова пара Орфей – Евридика зумовлюють звертання сучасних письменників саме до цього античного міфу, який коріниться в давніших культурах. Так, творчість поетів Нью-Йоркської групи (далі НЙГ, за О. Астаф'євим) як складного явища – поєднання символізму, сюрреалізму та класичних здобутків водночас – неодноразово звертається до античної образності, що оброблялась одночасно кількома членами НЙГ, причому незалежно одне від одного, тобто тут варто казати про інтуїтивну спільність мотивів, сюжетів тощо, зумовлених класичною освітою.

Питання орфізму у Віри Вовк (автонім Віра-Лідія-Катерина Селянська, мешкає у Ріо-де-Жанейро) уже ставилося в сучасній українській науці [12], так само як і розробка цього сюжету у згаданій авторки, причому в компаративному ключі (зіставлення з поезіями Кнута Скуєнієкса та ін. [14]), але варто розглянути цю проблему докладніше. В попередній публікації наголошувалося на обізнаності В. Вовк із класичними мертвими мовами та античною культурою [14, с. 173].

Твори В. Вовк вже експериментально розглядалися в галузі шотландистики [11]; аналіз виявив спільну киеворуську і кельтську історію, а також Церкву як об'єднувальний чинник та ідентифікат. Натомість питання про зображення елементів міфу про Орфея та Евридику і мотивацію частого згадування саме цих вічних образів іншими членами НЙГ (наприклад, Б. Рубчаком) ще не було ґрунтовно виокремлено. Об'єднання вказаних річищ у розгляді міфу про Орфея та Евридику передбачає компаративний підхід, а також практичний аспект. Здійснений екскурс у кельтську та германо-скандинавську фольклорно-міфологічну традицію (з акцентом на епічний струмінь) виявився перспективним і може слугувати допоміжним при зіставленні античного і українського контекстів творення неоміфу в еміграції.